

Câteva aspecte dominante ale gândirii filosofice la omul contemporan

Article history

Received: 15.07.2024

Reviewed: 16.09.2024

Accepted: 24.09.2024

Available online: 02.10.2024

Teodor VIDAM

vidamcluj@yahoo.com

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Centrul Universitar Nord din Baia Mare

DOI: <https://doi.org/10.56177/eon.5.3.2024.art.4>

Title: "Some dominant aspects of the philosophical thinking of the contemporary man"

Abstract: The work systematizes several essential aspects of contemporary man. It reveals his trinitarian structure: body, soul, and spirit. His temporal trivalence - past, present, and future. The process of psycho-intellectual maturation. His essential dimension is ethical orientation. Its culmination is moral. The formation of belief and character are ethical values. Primarily, man is valued for who he is, not for what he has. He is what he is through communion, not through communication. Moral values define human personality. Through empathy, trust, and emotions, we define the human. Our objective is to stop precariousness, primarily the disorder of values.

Keywords: human being; body; soul; spirit; past; present; future.

Titlu: „Morala socială și morala absolută în cadrele vitalismului metafizic bergsonian”

Rezumat: Lucrarea sistematizează câteva aspecte esențiale la omul contemporan. Ea ne dezvăluie structura sa triontică: corp, suflet și spirit. Trivalența sa temporală, trecut, prezent și viitor. Procesul maturizării psiho-intelectuale. Dimensiunea sa esențială e orientarea etică. Culminarea ei este morală. Formarea crezului și caracterul sunt valențe etice. În primul rând omul valorează prin ceea ce este și nu prin ceea ce are. Prin comuniune este ceea ce este nu prin comunicare. Valorile morale definesc personalitatea umană. Prin empatie, încredere, emoții definim umanul. Obiectivul nostru este stoparea precarității, în primul rând, a dezordinii valorice.

Cuvinte-cheie: ființa umană; trup; suflet; spirit; trecut; prezent; viitor.

Considerații preliminare

Conform concepției lui D.C. Dulcan „Nu știm și nu vom ști niciodată de unde venim și de ce”¹. Aici pune pe cântar credința și cunoașterea, două concepte fundamentale, el inclinând înspre cunoaștere. Crezul său e profund uman, dar prin ideea susținută se situează pe o poziție agnostică. El dă dovadă de scepticism. În schimb, contrar acestei orientări, părintele Constantin Necula pune accentul pe credință. Opțiunea sa este rezonabilă. Căci iubirea întrupată este lumina care luminează tuttora. Perspectiva de abordare este alta. Sorții ei de izbândă par să fie mai concludenți. Lumina învăluie și dezvăluie toate ascunzăturile existenței.

Noi suntem prinși în falia de lumină a divinității. Încrederea și incandescența sunt factorii dinamizatori ai conștiinței. Aceste alinamente, precum razele soarelui, ne pătrund cu înțelegerea lor blândă. Cumpănirea între cele două orientări nu e simplă. Echilibrul lor sufletesc e fragil. De unde venim și de ce am poposit pe această planetă albastră sunt întrebări liminare și de neocolit. Ne oprim în fața lor ca în fața unei prăpastii. Întrebări-limită

¹ Dumitru Constantin Dulcan & Florentina Fântănar. *Calea vindecării. Pacea dintre inimă și minte* (București: Editura Bookzone:2023), 118.

fiind, ele poartă o amprentă absolută. Răsfoind evantaiul cunoașterii, nu zăbovim nici la percepere și nici la pricepere. Pe ele le includem în înțelegerea noastră.

Pe temeiul acestei premise experimentăm, interpolăm și extrapolăm. Avem armătura pentru concepte și speculații. Pe și la aceste niveluri încercăm să deslușim câteva aspecte dominante ale gândirii filosofice la omul contemporan precum: De unde venim? Descindem din cuprinsul existenței, fie pe linie evolutivă, fie ca și creatură a lui Dumnezeu. *Biblia* optează pentru ultima soluție. Teoriile evoluționiste sunt mai multe cu chei și șanse sensibile diferite. Leagănul existenței și leagănul vieții. Cine suntem și cum devenim? Sunt două întrebări liminare la care încercăm să dăm un răspuns pe măsura cunoștințelor de până acum pe care le putem frecventa și utiliza. Precizăm că suntem copleșiți de aproximații, îndoieli și suspiciuni. Suntem covârșiți de imprecizie. Aceasta nu înseamnă să nu luăm atitudine cum au făcut de exemplu iluștrii P.P. Negulescu și D. Stăniloae.

Eliberarea de resentimente este o cale a căinței și ispășirii. Eliberarea și detașarea de agnosticism și scepticism sunt etape necesare înspre dobândirea libertății, a detensionării dependențelor și a creșterii independenței. În mod rezonabil, A. Camus relevă că revolta și creativitatea sunt aspecte semnificative ale activității umane. Reacția contra nedreptăților, a inegalităților e firească. Ființa umană alege calea afirmării demnității împotriva înjosirilor și degradărilor umilitoare.

Cunoașterea de sine și de ceilalți, cultivarea empatiei și încrederii sunt valențe care înnobilează fibra umană, valențe care ne pot face mai responsabili. Intercondiționarea dintre credința și cunoaștere implică aspecte multiple și complexe. Pe ce punem accentul, pe credința sau cunoaștere? Admitem sau nu (ideea de fractură între ideea de Dumnezeu și mântuire) sau viață de apoi? Între profan și sacru există întemeiere reciprocă sau o prăpastie de netrecut.

Personal admitem o întemeiere reciprocă. Admitem împreună cu Teodor Amenofis Vidam că globalizarea nu este rezultatul unei participări democratice.¹ Ideea este că omul contemporan nu mai are timp personal de a se reculege și de a se reface. Globalizarea a determinat creșterea sărăciei, degradarea mediului, insecuritatea economică și politică. „Manipularea prin comunicare a devenit o practică ce permite celor care conduc lumea să ofere sensuri justificative atitudinilor înguste”.² Aserveirea, îndatorirea față de sistem sunt expresii ale globalizării. Acest produs este modelat după interesele celui care-l folosește.

Creșterea sărăciei e determinată de condițiile explicite ca fondul monetar internațional, de procurarea forței de muncă ieftină. Cetățeanul lumii contemporane e lipsit și marcat de surse locative și surse financiare. Sărăcia nu mai este un domeniu separat, căci antrenează întregul corp social.

Globalizare și identitate

Globalizarea pe și la diferite niveluri ale vieții omului contemporan a făcut să devină un consumator critic de bunuri și servicii, îngrădindu-i spațiul liber de manifestare și realizare. Lipsa de normalitate a vieții umane o privează de lupta pentru idealuri. Omul de rând este supus supraviețuirii, adică nu i se permite să acționeze moral. El devine pur și simplu o cale de rulaj. Fenomenologia media devine o putere cu impact masiv asupra maselor populare. La rândul ei, globalizarea, pe și la diferite niveluri, dezrădăcinează diferite identități naționale.

Rețeaua masivă a globalizării, impactul puternic al valorilor civilizatorii subminează posibilitățile unei educații profunde. În acest context, precizează, în mod îndreptățit eseistul Teodor Amenofis Vidam, că „*Filosofia trebuie să-și recâștige puterea de pătrundere și dezvoltare a realităților*”.³ Tot mai rar trăim dramele personale, și începem să le trăim pe cele impuse. Frica, teama, suspiciunile își fac loc tot mai mult, înlocuind curajul și demnitatea umană, utilitarismul, pragmatismul, valorile lor le substituie pe cele morale. Precaritățile

¹ Teodor Amenofis Vidam, *O filosofie anti opresivă: influența gândirii nietzscheanismului asupra procesului globalizării*. (Cluj-Napoca: Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2013).

² *Ibidem*, 35.

³ *Ibidem*, 78.

sporesc. Nu trebuie să uităm că suntem parte integrantă a unui stat națiune. A pune sub semnul întrebării identitatea, înseamnă a nu ști cine ești sau ce mai ești; înseamnă a nu te diferenția de celălalt sau ceilalți.

Matricea noastră stilistică e una creatoare, după cum o demonstrează L. Blaga, iar sintagma „om de omenie” după cum confirmă D.D. Roșca, arată contribuția noastră la evoluția și dezvoltarea gândirii etice europene. Valorile cardinale, necesită pe lângă adevăr, bine, frumos și sintagma „om de omenie”, conviețuirea și supraviețuirea necesită și valorile morale.

Curajul de a stopa degradarea, precaritățile, anomiiile, detașarea de dezordinea valorică umilitoare au devenit cerințe stringente. Tacit sau nu, moralitatea e desconsiderată mai ales de politicieni. Unii farsori își iau mânuși de catifea să nu li se observe jegul mizeriei morale. Să nu mai avem răbdarea necesară pentru a cunoaște în ce lume trăim? Pentru ce valori merită să optăm? Să acceptăm de-a valma orbirea și muțenia? Să mergem pe băjbăite și la voia hazardului?

Defectele pervertite ale rețelelor globalizării, eludarea cauzelor reale, toate acestea înlesnesc jocul aparențelor. Reconstrucția și refacerea morală devin simple ipoteze sau speculații. Să nu zicem simple baloane de săpun? Să nu mai dispunem de alinamente raționale certe? Revolta creatoare nu trebuie identificată cu anarhismul revoluționar. Numai în sensul unei democrații disciplinate și luminate, Mahatma Gandhi are dreptate.¹

Pentru ca etica să se afirme trebuie să susținem participarea conștientă și democratică. Etica afirmă exigența responsabilității personale. Nu întâmplător un etician specifica „Ce mai rămâne din comunitatea noastră națională sau europeană când nu mai putem să ne creăm (ca și umanitate), pe comuniune religioasă? Comuniunea este aceea care face comunitatea și nu invers, pentru că există comuniune există și comunitate și nu un simplu conglomerat de indivizi”.²

Întrebărilor puse de Kant - *Ce pot să știu? Ce pot să cred? Ce pot să fac?* – li se adaugă întrebarea „*Ce trebuie să fac?*” Toate acestea deschid conștiința de sine înspre celălalt, înspre ceilalți, înspre comuniune, cooperare și încredere. Ulterior, prin empatie, ascultare, prin înțelegerea diferențelor, prin reafirmarea sentimentelor, formarea crezului moral implică virtuți sigure, certe și loiale.

Omul valorează mai mult prin ceea ce este

Alcătuirea ființei umane este triontică: corp, suflet și spirit. Corpul este dat, sufletul este izvorul simțirii, pe când spiritul este conștiința de sine. Întreaga fenomenologie a ființei se leagă de această structură complexă. Un lucru sau un proces e unic - care are un preț, este o valoare mijloc. Pe când o persoană este cineva încorporat, dispune de energie psihică și precum șuieratul vântului printre stânci se folosește de sunete. Numai că lor, cum releva L. Lavell, li se acordă sensuri, nuanțe și expresii, adică omul face uz de un limbaj articulat.

Corpul viu, organismul, dispune de homeostazie și de metabolism. Sufletul are o viață caleidoscopică, spiritul se reflectă pe sine. Una este receptorul, cel care simte altceva este ceea ce este simțit. Ființa umană se înrădăcește la răscrucea dintre profan și sacru, dintre individual și social, dintre uman și inuman, dintre comunicare și comuniune. Valorile civilizației s-au impus ca valori mijloc în defavoarea seriilor particulare. Dar „ordinea intrinsecă a ființei universale împiedică prăbușirea edificiului cosmic”.³ Prin viziunea filosofică profundă și de vastă amplitudine, A. Rossini, punând accentul pe cunoașterea rațională, a depășit hățișurile subiectivismului profesat de Fichte, denumind divinitatea „Marele Statornic”.

Nu ne putem reduce la noi înșine, la singurătate, ci prin activism creator ne putem apropia de „Marele Statornic” detașându-ne de speculațiile gratuite, căutându-le pe cele fecunde și de neocolit. Lumina supranaturală ne cuprinde cu o înțelegere blândă. În fond, de la Iisus încoace se caută adevărul credinței. E nevoie de activism pentru a ne elibera de

¹ *Ibidem*, 147.

² André Comte-Sponville, *Le capitalisme est-il morale ?* (Paris : Editeur Albin Michel, 2004), 35-36.

³ Vidam Teodor, *Eseuri etice* (Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2018), 86.

indiferență. Etica creștină nu poate face abstracție că parcurgem o filosofie a suspiciunilor, a îndoielilor, a relativismelor.

Omul valorează mai mult prin ceea ce este decât prin ceea ce are. El își amintește trecutul, trăiește prezentul și face viitorul. El are o triplă structură temporală. Intercondiționarea și interfuziunea lor asigură continuitatea în defavoarea discontinuității. Țesătura ființării face ca leagănul existenței să aibă prioritate. Prin devenirea ființării diferențele calitative capătă sens. De la microorganisme, la complexitatea ființei umane, care se circumscrie între inconștient și conștient, între aceste componente pot să apară blocaje mentale și emoționale, să tăinuiească traume. Pe lângă aceste sincope, o brazdă adâncă e trasată de participarea neconștientă la istorie. Degringolada și dezordinea valorică și-au pus amprenta asupra transformărilor. Se înmulțesc repetițiile și greșelile. Istoria descoperă înfundături, opreliști și blocaje. Mersul istoriei devine din ce în ce mai întortocheat. Întrădăcinarea ființei umane în existență e multiplă, ea este deopotrivă convergentă și divergentă prin obiectivare, integrare și diferențiere.

Deschiderea obiectivării prin integrare și diferențiere asigură eterogeneitatea multiplicității existenței. Fiecare existent e unic. Tălăzuirea ființei umane, multiplă și unică, structura - triontică (corp, suflet, spirit), structura sa temporală trivalentă (TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR). Puterea logică de descifrare e pentalogică conform viziunii academicianului Al. Surdu. Trăim în aceste condiții esențiale, ale căror contexte sunt particular singulare. Aceste aspecte dominante la omul contemporan le subliniem prin analiza conceptului de educație. Termenul solicită câteva preziceri. Deși deriva din lat. *éduco*, -*âre* (crește, a crește), semnificația sa esențială rezultă din *educa*, *ducere*, adică orientarea acestei creșteri. Statutul existențial al ființei umane este altul. Ea are o încărcătură valorică aparte. Căror valori le revine rolul esențial în procesul maturizării psiho-intelectuale? Valorile civilizatorii în calitate de valori mijloc sunt importante sau valorile *per se*? Să fie omul mai important prin ce este decât prin ce are?

Existențul prin ceea ce este are valoare, din frumusețea și echilibrul interior rezultă caracterul moral. Scopul major al vieții umane este formarea crezului și caracterului moral. Eliberarea de constrângeri, de îngrădire, obstacole e sursa dobândirii însemnelor morale. Orientarea etică împiedică îngenunchierea omului. Valorile morale sunt precum luceafărul de seară și de dimineață, adică același. Ele ne scot la liman. Altfel spus, ele ne oferă adăpost și găzduire. Sub protecția lor ne însușim celelalte serii de valori. Trecem de la ins la persoană, de la persoană la personalitate. E o culminare morală a procesului maturizării psiho-intelectuale.

Concluzie

Dezvoltarea polivalentă devine un model posibil și ofertant. Trecerea de la o cultură teoretică la activism creator sub forma specializărilor avansate e o altă țintă. Poate să devină realitate sintagma „personalitate accentuată”. Resursele activismului creator nu cunosc limite. Trebuie să găsim acele fâgașe care sunt perene utilizării și valorificării valențelor prometeice în pofida tuturor precarităților. Gândirea noastră axiologică, mutațiile și transmutațiile au loc cu sau fără implicarea noastră. Alegerea este reală.

References:

- Comte-Sponville, A. *Le capitalisme est-il morale?*. Paris : Editeur Albin Michel, 2004.
 Dulcan, D.C. & Fântânu, F. *Calea vindecării. Pacea dintre inimă și minte*. București: Editura Bookzone, 2023.
 Vidam, Teodor. *Eseuri etice*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2018.
 Vidam, Teodor Amenofis, *O filosofie antiopresivă : influența gândirii nietzscheanismului asupra procesului globalizării*. Cluj-Napoca : Argonaut , 2013.

BIONOTES:

TEODOR VIDAM, in his five decades of academic activity, has participated to many conferences (even at the Romanian Academy), communications and lectures at various scientific and cultural events on the moral philosophy and he has published books, articles and essays in specialized journals such as *Revista de filosofie*. Another dimension of Teodor Vidam's writings highlights his poetic talent. He is not among those who make noise for nothing or for something valuable, but among those who, with great discretion, let their heart be heard in the chest of time and in the reader's senses. As a philosopher of morality, Teodor Vidam takes a stand against "pocket ethics", and as a poet he carries his words to pure hearts. In 2009, the researcher has received The Prize "Ion Petrovici", offered by the Romanian Academy for the book *Dimensiuni ale eticii comunicării*, Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Științe, 2007.